

то в найближчому майбутньому зростатиме кількість платформ, котрі надаватимуть змогу громадянам координувати свої дії та самоорганізовуватися без посередництва міської влади, процес чого вже розпочався. Соціологія та урбаністика в Україні лише розпочинають свої активні й ґрунтовні пошуки в питанні з'ясування стану та вивчення взаємодії міських просторів і містян та гостей міст за посередництва інформаційно-комунікативних технологій. В Україні пласт невивченого в питанні наукового дослідження відносин і трансформацій міст з огляду на потужний вплив на міське (і не тільки) життя сучасних інформаційно-комунікативних технологій щодня ущільнюється та розширюється, а фахівців, які комплексно вивчають цей аспект, на жаль, замало (або ж вони розпорошені й поодинокі), щоб представити науковій спільноті потужний вітчизняний академічний продукт.

Джерела та література

1. Лапина-Кратасюк Е. «Интерактивный город»: сетевое общество и публичные пространства мегаполиса / Е. Лапина-Кратасюк // Микроурбанизм. Город в деталях : сб. ст. / под ред. О. Бредниковой, О. Запорожец. – М. : Новое лит. обозрение, 2014. – С. 300–315.
2. Сергеева О. Вопреки социальности модерна... (мобильный телефон и изменение социальных иерархий) / О. Сергеева // Власть. – 2010. – № 4. – С. 60–64.

References

1. Lapina-Kratasyuk, E. (2014), «Interactive City»: the network society and public space of a megalopolis, *Mikrourbanizm. City in detail*, ed. by O. Brednikovoy, O. Zaporozhets, Moscow : New Literary Review, Pp. 300–315.
2. Sergeeva, O. (2010), “Contrary to the sociality of modernity ... (mobile phone, and changing of social hierarchies)”, *Authority*, No. 4, Pp. 60–64.

УДК 316.728(477.82–25)

Динаміка та ієрархія сфер соціальної життєдіяльності (на прикладі м. Луцька)

Олеся Штик –

*магістр спеціальності «Соціологія»,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна.
E-mail: olesya.shtyk@gmail.com*

Для оцінки забезпеченості сфер соціального життя лучан, згідно з емпіричними даними соціологічних досліджень (Луцьк, 2009, 2014, 2015, 2016) за методикою Є. Головахи й Н. Паніної (ПСС-44), виокремлено три ключові сфери соціальної життєдіяльності: соціальні відносини (1,69/1,63/1,54 індекс достатності благ у 2014, 2015 та 2016 рр.), соціально-політична (1,74/1,57/1,60) і соціальна безпека (1,76/1,65/1,68). Лучани відчувають значний дефіцит соціальних благ із зазначених сфер; цей дефіцит став статистично відчутним щонайменше від 2014 р.

Отже, у процесі реформування потрібно звернути увагу на ті блага, яких значною мірою не вистачає (стабільність у державі (73,5 % / 82,4 % / 76,1 %), компетентні державні керманічі (67,4 % / 75,4 % / 73,2 %), державний захист від зниження рівня життя (66,9 % / 77,7 % / 71,8 %), впевненість у покращенні ситуації (54,5 % / 61,4 % / 73,6 %) та відсутність міжнаціональних конфліктів (71,3 % / 70,4 % / 71,6 %), варті підтримки політичні ідеали (56,2 % / 66,2 % / 63,0 %), дотримання прав людини (60,1 % / 67,5 % / 59,0 %) та ін.

*Reseived: June, 2016
1st Revision: June, 2016
Assepted: June, 2016*

Ключові слова: соціальне самопочуття, соціальні блага, індекс достатності благ, м. Луцьк.

Shtyk Olesia. Dynamics and the Hierarchy of Spheres of Social Vital Activity (on the example of Lutsk). Modern political, socio-economic crisis and military situation in Ukraine, actualizes the problem of reforming the social life segments, which are currently in critical condition and require urgent intervention. For evaluation spheres of the social life we used data of sociological research conducted in Lutsk (2009, 2014, 2015 and 2016) using the

methodology of the Integral Index of Social Well-being N. Panina, E. Golovakha (IISS-44), in which all social welfares grouped in 11 spheres of social vital activity.

According to empirical data failed to identify three key spheres of social vital activity: social relations (1,69 / 1,63 / 1,54 Index Sufficiency of welfares in 2014, 2015 and 2016 respectively), socio-political (1,74 / 1,57 / 1,60) and social security spheres (1,76 / 1,65 / 1,68). The Lutsk habitants feel significant lack of social welfares of these spheres, and this became statistically noticeable at least from 2014. Therefore, introducing reforms attention should be payed to the social welfare that are lacking most: stability in the country (73,5 % / 82,4 % / 76,1 %, respectively 2014 / 2015 / 2016), the competent national leaders (67,4 % / 75,4 % / 73,2 %), state protection from reduction of life (66,9 % / 77,7 % / 71,8 %), confidence in improving of the situation (54,5 % / 61,4 % / 73,6 %) and absence of international conflicts (71,3 % / 70,4 % / 71,6 %) worth of supporting political ideals (56,2 % / 66,2 % / 63,0 %) observance of acting laws human rights (60,1 % / 67,5 % / 59,0 %) and others.

Key words: social well-being, social welfares, Index Sufficiency of welfares, the city of Lutsk.

Штык Олеся. Динамика и иерархия сфер социальной жизнедеятельности (на примере г. Луцк). Для оценки обеспеченности сфер социальной жизни лучан использовали методику измерения социального самочувствия Е. Головахи и Н. Паниной (ИИСС-44), в которой все социальные блага сгруппированы по 11 сферам социальной жизнедеятельности.

Согласно эмпирическим данным (Луцк. 2009, 2014, 2015, 2016), удалось выделить три ключевые сферы социальной жизнедеятельности: социальные отношения (1,69 / 1,63 / 1,54, индекс достаточности благ в 2014, 2015 та 2016 гг. соответственно), социально-политическая (1,74 / 1,57 / 1,60) и социальная безопасность (1,76 / 1,65 / 1,68). Лучане чувствуют значительный дефицит социальных благ по указанным сферам, и он стал статистически заметным, начиная с 2014 г.

Ключевые слова: социальное самочувствие, социальные блага, индекс достаточности благ, г. Луцк.

Постановка наукової проблеми та її значення. У період різких змін і перетворень в українському суспільстві особливо важливо зосередити увагу на аналізі самопочуття людини в різних сферах соціального життя. Аналізуючи міру забезпеченості людини необхідними соціальними благами, можна виокремити ті сегменти соціального життя, які нині перебувають у стані кризи та потребують першочергового втручання.

В умовах реформування в Україні стан і динаміка індексів достатності благ усіх соціальних сфер життєдіяльності людини може використовуватися як додатковий орієнтир для запровадження державою перетворень саме в тих сферах, де вони надзвичайно потрібні.

На особливу увагу заслугоує значимість соціальних сфер, оскільки вона дає підставу виділити основні найбільш актуальні для майбутнього наукового дослідження сфери.

Мета статті – аналіз забезпеченості сфер соціальної життєдіяльності населення міста Луцьк.

Завдання дослідження:

- побудувати індекс достатності соціальних благ основних сфер соціальної життєдіяльності населення міста Луцьк;
- проаналізувати ієрархію сфер соціальної життєдіяльності за результатами дослідження 2016 р. в м. Луцьку;
- здійснити порівняльний аналіз забезпеченості сфер соціальної життєдіяльності лучан (2009, 2014, 2015, 2016).

Аналіз досліджень цієї проблеми. Емпірична основа статті – масиви даних дослідження, яке проводили студенти факультету соціальних наук Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в межах соціологічної практики в місті Луцьку в червні-липні 2016¹ р.

¹ Вибірку дослідження (N=652) сформовано з урахуванням дизайн-ефекту 1,36; вона репрезентативна за віком, статтю та районом проживання. Похибка не перевищує 5 %, доступність респондентів – 0,83. Польовий етап – червень 2016 р. У дослідницькому інструментарії використовували методику вимірювання соціального самопочуття ІСС-44 (Н. Паніна, Є. Головаха). Керівник проекту – доц. Сальнікова С. А. Розрахунки щодо масиву даних у програмі SPSS зроблено автором статті самостійно.

Ми додатково звернули увагу на вторинні дані аналогічних досліджень, які проводили у квітні 2009² р. Волинська обласна молодіжна громадська організація «Асоціація молодих політиків і політологів» [1] та студенти факультету соціальних наук СНУ ім. Лесі Українки у 2014³ [2] і 2015⁴ рр. [3; 4].

Особливості цих даних полягають у тому, що основною методикою вимірювання соціального самопочуття лучан є методика Є. Головахи й Н. Паніної [5] – інтегральний індекс соціального самопочуття (ІСС), у якій усі соціальні блага згруповано за сферами соціальної життєдіяльності. Отож, маємо змогу аналізувати не лише окремі соціальні блага населення, а й сфери його життєдіяльності в цілому.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Згідно з методикою ІСС-44, побудуємо індекси достатності благ (ІДБ) за одинадцятьма сферами⁵ соціального життя. Показник ІДБ розраховуємо для кожної сфери як середнє арифметичне відповідних соціальних благ. Діапазон значень індексу – від 1 до 3: якщо отримане значення близьке до «1», то це означає недостатню забезпеченість цієї сфери соціального життя, якщо ж до «3» – достатньо високу забезпеченість. Відповідно до отриманих значень побудуємо ієрархію сфер соціальної життєдіяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Ієрархія сфер соціальної життєдіяльності та індекс достатності благ кожної сфери (у балах; шкала: 1–3, Луцьк, 2009, 2014, 2015, 2016)

Сфера соціального життя	Індекс достатності благ			
	2009	2014	2015	2016
1	2	3	4	5
Сфера соціальних відносин	–*	1,69	1,63	1,54
Соціально-політична сфера	–*	1,74	1,57	1,60
Сфера соціальної безпеки	1,89	1,76	1,65	1,68
Рекреаційно-культурна сфера	1,83	2,14	2,03	2,09
Сфера національних відносин	–*	2,2	2,17	2,05
Інформаційно-культурна сфера	2,22	2,24	2,18	2,03
Матеріально-побутова сфера (2-го рівня)	2,09	2,24	2,15	2,14
Професійно-трудова сфера	2,02	2,33	2,22	2,21
Особова сфера (якості особи)	2,42	2,4	2,35	2,26
Сфера міжособистісних відносин	–*	2,55	2,57	2,37
Матеріально-побутова сфера (1-го рівня)	2,51	2,65	2,51	2,49

* Не зазначено в ІСС-20.

Згідно з даними табл. 1, лучани відчують значну нестачу соціальних благ, насамперед, у таких сферах, як (1) сфера соціальних відносин; (2) соціально-політична; (3) соціальної безпеки. При цьому ієрархія сфер соціальної життєдіяльності, отримана на вибірці жителів міста Луцька, цілком узгоджується із загальноукраїнськими результатами [6].

Сфера соціальних відносин отримала мінімальне значення (1,54) у 2016 р., тоді як у 2014 р. рівень забезпеченості населення Луцька благами, які включено до цієї сфери, був вищим і становив 1,69, а у 2015 р. – 1,63. Ці результати свідчать про відносно стабільну незабезпеченість населення такими соціальними благами, як стабільність у державі й суспільстві (73,5, 82,4, 76,1 %, відповідно, для 2014, 2015 та 2016 рр.), упевненість, що ситуація в країні покращуватиметься (54,5 % / 61,4 % /

² Обсяг вибірки – 600, репрезентативна за статтю, віком, освітою, районом проживання; похибка – 5 %, із використанням методики ІСС-20 [1, с. 407].

³ Обсяг вибірки – 651, вибірка репрезентативна за статтю, віком, районом проживання, похибка – 5 %, використовували методику ІСС-44 [2, с. 33].

⁴ Вибірка дослідження (N=622) сформована з урахуванням дизайн-ефекту (1,56), репрезентативна за віком та статтю. Похибка не перевищує 5 %, доступність респондентів – 0,93. До інструментарію внесено методику вимірювання соціального самопочуття ІСС-44 (Н. Паніна, Є. Головаха) [3, с. 94].

⁵ У методиці виділено такі сфери соціального життя: сфера соціальних відносин; сфера соціальної безпеки; сфера національних відносин; соціально-політична сфера; професійно-трудова сфера; інформаційно-культурна сфера; рекреаційно-культурна сфера; матеріально-побутова сфера (1-го рівня); матеріально-побутова сфера (2-го рівня); сфера міжособових відносин; особова сфера (якості особи).

73,6 %), норм і цінностей, що об'єднують людей у державі й суспільстві (28,0 % / 25,2 % / 39,0 %), а також не вистачає відчуття справедливої оцінки заслуг людини перед суспільством (48,1 % / 47,9 % / 43,4 %).

Результати 2015 р. засвідчили найнижчі індекси достатності (1,57) в соціально-політичній сфері, тобто лучанам значною мірою не вистачало дотримання в країні прав людини (60,1 % / 67,5 % / 59,0 %), політичних свобод (19,4 % / 25,6 % / 31,0 %), політичних ідеалів, які заслуговують на підтримку (56,2 % / 66,2 % / 63,0 %), керівників, які спроможні управляти державою (67,4 % / 75,4 % / 73,2 %). Водночас ці показники є вищими в інші роки, а саме у 2015 р. ІДБ соціально-політичної сфери становив 1,60, тоді як у 2014-му його значення було 1,74. Ще у 2014 р. лучани не відчували повною мірою всіх наслідків політичної кризи, яка розпочалася в Україні.

Водночас, зважаючи на результати дослідження, проведеного у 2009 р. за скороченою версією ПСС-20, очевидно, що сфера соціальних відносин та соціально-політична сфера не враховуються. У сучасних умовах населенню найбільше не вистачає соціальних благ, що належать саме до цих сфер. Це свідчить про зміну значимості соціальних благ і, відповідно, соціальних сфер у цілому.

Надзвичайно цікаві результати індексу для сфери соціальної безпеки, до якої належить захист від злочинності (44,9 % / 43,9 % / 46,9 %), екологічна безпека (39,5 % / 52,4 % / 49,2 %), юридична допомога в захисті своїх прав та інтересів (38,9 % / 39,7 % / 38,3 %), державного захисту від зниження рівня життя (66,9 % / 77,7 % / 71,8 %). У 2009 р. ІДБ цієї сфери становив 1,89, тобто жителі міста відчували відносну забезпеченість відповідними благами (у ПСС-20 цю сферу репрезентує соціальне благо юридичної допомоги в захисті своїх прав та інтересів, якого не вистачало 34,3 % жителів міста), тоді як у наступному році індекс зменшився до 1,76, а у 2015 р. становив 1,65, у 2016 р. – 1,68. Отримані результати обумовлені політично-економічними змінами в українському суспільстві, а також свідчать про вихід сфери соціальної безпеки в групу таких, де слід здійснювати перетворення для покращення соціального самопочуття громадян.

Індекс достатності благ рекреаційно-культурної сфери у 2009 р. становив 1,83, що свідчило про незабезпеченість жителів такими соціальними благами як відпустка, відпочинок, здоров'я й медична допомога. У 2014 р. ці показники по місту дещо покращилися (2,14), але через війну на сході України, критичну економічну, політичну та соціальну ситуації – знову погіршуються [4, с. 97]. У 2015 і 2016 рр. ІДБ рекреаційно-культурної сфери перебуває на межі між вистачає / не вистачає та становить 2,09 і 2,03, відповідно. Це можна пояснити тим, що нині лучани не вважають задоволення потреб цієї сфери першочерговими, населення диференціювалося.

Відповідно до даних, наведених у табл. 1, можна виокремити групу сфер соціальної життєдіяльності, ІДБ яких не є критичним (дещо перевищує середнє значення). Лучани відчують відносну забезпеченість соціальними благами з таких сфер, як національні відносини, інформаційно-культурна сфера, матеріально-побутова (2-го рівня), професійно-трудова, особова, сфера міжособистісних відносин і матеріально-побутова (1-го рівня).

У 2014 р. спостерігали зміну значень ІДБ сфери національних відносин (2,2) у бік незначного зростання забезпеченості лучан відповідними благами. Але в наступному році цей коефіцієнт скорочується до 2,03 та у 2016 р. – 2,09. Таке зменшення зумовлено виникненням гострої політичної кризи в Українській державі.

Протягом указаних вище років простежено незначні відхилення значень ІДБ, які не виходять за межі середнього значення, інформаційно-культурної сфери, а саме: у 2009 – 2,22, у 2014 – 2,24, у 2015 – 2,18, у 2016 – 2,03; а також матеріально-побутова сфера (2-го рівня) зі значеннями 2,09 / 2,24 / 2,15 / 2,14, відповідно, професійно-трудова сфера (2,02 / 2,33 / 2,22 / 2,21), особова сфера (2,42 / 2,4 / 2,35 / 2,26), матеріально-побутова сфера (1-го рівня) (2,51 / 2,65 / 2,51 / 2,49), сфера міжособистісних відносин (... / 2,55 / 2,57 / 2,37).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що лучани відчують значний дефіцит соціальних благ зі сфери соціальних відносин, соціальної безпеки та соціально-політичної сфери; цей дефіцит став відчутним щонайменше від 2014 р. Відповідно до цього потрібно, передусім, урегулювати основні процеси, що відбуваються у визначених соціальних сферах. Такими трансформаційними кроками можуть бути перетворення державного апарату до європейських стандартів, створення єдиної нормативно-ціннісної системи, яка б об'єднувала громадян держави, ефективний контроль за дотриманням у країні прав людини, забезпечення захисту населення від злочинності, підвищення рівня добробуту населення тощо, але з урахуванням причин і умов [7], які їм не сприяють.

Джерела та література

1. Сальнікова С. А. Місто крізь призму соціального самопочуття / С. А. Сальнікова // Проблеми розвитку соціологічної теорії: українське суспільство та глобальні зміни : зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.- практ. конф. (4 груд. 2009 р.). – К., 2009. – С. 404–413.
2. Матвійшина О. Соціальне самопочуття лучан у контексті соціальних змін / О. Матвійшина // Соціологічні студії. – 2014. – № 2(5). – С. 32–39.
3. Семченко Ю. О. Стан культурно-рекреаційної сфери та соціального здоров'я в оцінках населення України та жителів міста Луцька / Ю. О. Семченко, Т. О. Тимчук // Соціологічні студії. – 2015. – № 2 (7). – С. 94–98.
4. Павлючик В. В. Матеріально-побутова сфера жителів міста Луцька в умовах зниження рівня життя в Україні / В. В. Павлючик // Соціологічні студії. – 2015. – № 2 (7). – С. 89–93.
5. Панина Н. В. Избранные труды по социологии: в трех томах. – Т. II : Теория, методы и результаты социологического исследования образа жизни, психологического состояния и социального самочувствия населения / Н. В. Панина ; сост. и ред. Е. И. Головахи. – Киев: Факт, 2008. – 312 с.
6. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. д-ра екон. наук В. Ворони, д-ра соціол. наук М. Шульги. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2013. – 566 с.
7. Salnikova S. A. Ukrainian Society under Conditions of Total Anomy / S. A. Salnikova // *Economics & Sociology*, 2014. – Vol. 7. – No. 2. – Pp. 183–198..

References

1. Salnikova, S. A. (2009), The city through the lens of social well-being, *Problems of sociological theory: Ukrainian society and global social change: Coll. of scientific works*, Kyiv, Pp. 404–413.
2. Matviishyna, O (2014), Social Well-being of Inhabitants of Lutsk in the Context of Social Changes, *Sociological studios*, No. 2, Vol. 5, Pp. 33–40.
3. Semchenko, J., Tymchuk, T. (2015), The Condition of Cultural and Recreational Sphere and Social Health in the Perception of Ukraine's Population and the Inhabitants of Lutsk, *Sociological studios*, No. 2, Vol. 7, Pp. 94–98.
4. Pavliuchyk, V. (2015), The Material and Domestic Sphere of Lutsk Inhabitants under Conditions of Decrease the Living Standards in Ukraine, *Sociological studios*, No. 2, Vol. 7, Pp. 89–93.
5. Panina, N. V. (2008), "Selected Works in Sociology", Vol. II, "Theory, methods and results of the survey lifestyle, psychological state and social well-being of the population", Comp. and ed. Ye. I. Golovakha, Kyiv : Fact, 312 p.
6. "Ukrainian Society 1992–2013. State and dynamics of change. Sociological monitoring" (2013), by red. V. M. Vorona, M. O. Shulga, Kyiv : Institute of Sociology, NAS of Ukraine, 566 p.
7. Salnikova, S. A. (2014), Ukrainian Society under Conditions of Total Anomy, *Economics & Sociology*, Vol. 7, No. 2, Pp. 183–198.